

El canó d'un tal Torres

FRANCESC VALLS

El dia de les sirenes. El triomf anarquista el 19 de juliol de 1936.

Joan Sans i Sicart

Pagès editors

159 pàgines. 12,48 euros

D'on van sortir les armes que van derrotar els sediciosos el 19 de juliol de 1936? Per què tots els fegoners van fer sonar les sirenes de les fàbriques a l'hora que els militars se sublevaven? Joan Sans i Sicart (Barcelona, 1915) destacat militant de l'anarquisme ibèric, que fou secretari de Frederica Montseny, dona respostes tot explicant a *El dia de les sirenes* l'experiència revolucionària d'un jove idealista.

La tradició familiar feia previsibles les inquietuds de Joan Sans. Un germà del seu avi havia perseguit carlins pel Montseny juntament amb un Milans del Bosch (quan els Milans del Bosch eren liberals i no lliberticides). L'avi vivia a Sant Feliu de Guíxols. Era republicà federal i gran anticlerical. Deia que s'estimava tant els capellans que "d'un n'hauria fet dos". El seu pare va crear un setmanari, *Palmàrium*, orientat bàsicament contra la Lliga. A més,

era francmaçó i amic de Joan Peiró. Amb aquestes credencials era previsible que Sans, mestre racionalista i campió d'atletisme, fos el candidat ideal per participar en totes les activitats revolucionàries d'aquells convulsos anys trenta.

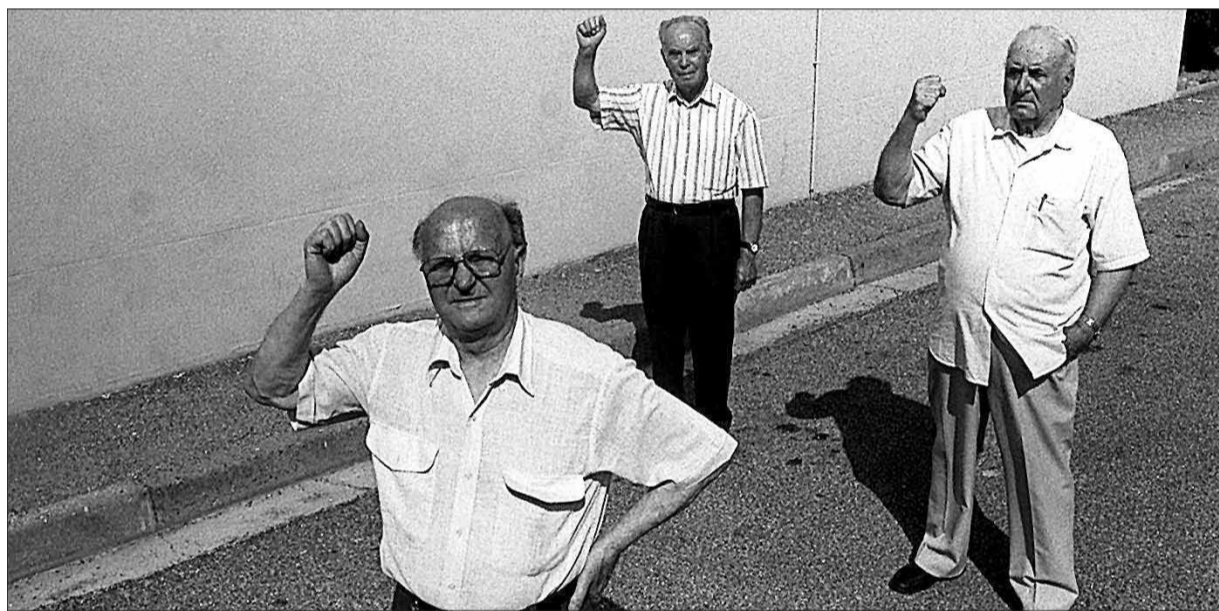
La singularitat de la trajectòria il·lustrada del jove Sans el converteix en un cas culturalment excepcional. Però no és així ideològica ni vitalment. L'autor s'erigeix en la veu dels anònims, dels obrers de les fàbriques i de les barricades, aquells que no encaixen en l'imaginari del conservadorisme catalanista. Com l'artiller Torres. Segons que explica Sans, quan el general Goded estava assetjat pels anarquistes i guàrdies d'assalt a Capitanía General el 19 de juliol, el general Aranguren, cap de la Guàrdia Civil que es va mantenir lleial a la República i al president Companys, va comminar-lo a què es rendís o continuaria atacant "nuestra artilleria". "Nuestra artilleria" era un canó capturat pels anarquistes als sediciosos i que disparava i servia un tal Torres, obrer metal·lúrgic.

Com el tal Torres, molts altres ciutadans revolucionaris havien sortit al carrer aquell 19 de juliol. El pes princi-

pal d'aportació d'homes i militants corresponia a la CNT. El sindicat havia donat la consigna als fegoners de les fàbriques perquè totes les sirenes fessin ensordir a la mateixa hora les oïdes dels sublevats. Els obrers havien de fer tota la por possible, perquè l'enemic ja estava secularment acostumat a fer-ne. La CNT, sosté optimistament Sans, s'havia preparat a consciència.

Així, en col·laboració amb Esquerra Republicana badalonina —segons Sans, "menys aburguesada" per contacte obrer que la resta del partit— van desenterrar del cementiri nou de Badalona 7.000 fusells que els Escamots de Dencàs no van arribar a utilitzar el 6 d'octubre de 1934. Les armes van servir durant els combats per fer rendir la caserna del barceloní barri de Sant Andreu, seu del 7è. Regiment d'artilleria lleugera.

En l'aventura al carrer, segons Sans, només van poder comptar amb els guàrdies d'assalt. Insisteix i reitera que la guàrdia civil va tenir un paper irrellevant per sufocar la rebel·lió. No és un llibre que doni lliçons d'història. És per compartir el que quedi d'aquell *Fum de fàbrica* que respirava Salvat-Papasseit.

Joan Sans i Sicart, a la dreta, amb dos companys republicans, fotografiats a Toulouse. / NACHO CASTELLANO

Mirades de coure

PAU DITO TUBAU

Petita antologia de Daniil Kharms

Daniil Kharms (edició i traducció de Miquel Cabal)

Edicions de 1984

154 pàgines. 16 euros

Les excentricitats i els excessos mig còmics mig tràgics de l'avantguardista rus Daniil Kharms a la Petrograd i la Leningrad de les dècades de 1920 i 1930, els gestos com ara anar vestit de Sherlock Holmes —amb pantalons de golf i pipa inclosa— o promoure una literatura de vocabulari deformat i defectuós, la incoherència i l'absurd a la Rússia dels plans quinquennals, van provocar que les seves obres quedessin confinades a la faceta d'autor de proeses per a infants fins l'arribada de la *glasnost*. La inadaptació li va costar tota mena de persecucions, un exili forçat i la posterior estada en un psiquiàtric, on va morir el 1941. En les seves obres, amb tot, no s'hi troba cap posat de dandi tràgic, sinó una activa renúncia a la versemblança que es repeteix irònic sense fi.

Segons un dels seus amics, Kharms tenia a casa, en una habitació quasi buida, un objecte estrany, fet amb fer-

ros, fustes, llaunes, molles, rodes de bicicleta i capses buides de cigarretes, del qual deia que era una màquina que no servia per a res; duia bigoti fals cada cop que anava al teatre i acusava d'immoralitat a qui no actuava amb ell. I, amb una colla de folls o de temeraris que l'acompanyaven a lectures i espectacles diversos, va col·laborar en la creació d'un moviment d'avantguarda que s'oposava tant a la versificació desvinculada de la realitat i sense sentit dels futuristes més extrems com al realisme socialista, amb la qual cosa es van guanyar l'enemistat de gairebé tothom. L'actitud de revisió era la mateixa del Malèvitx del manifest suprematista, però les connexions resultants, la mescla d'elements irracionals amb ambients quotidians, a finals de la dècada de 1920, esdevenien una barreja entre l'absència de lògica i l'humor negre.

A banda de les proeses breus i d'una peça teatral —només s'hi troben a faltar els poemes i els contes per a nens—, l'antologia conté una part de textos autobiogràfics que permet llegir-lo sense la cotilla del punt de vista compartit amb la colla. La majoria de contes són d'una brevetat espectral, sense fil, que no van enlloc o acaben

de la manera més abrupta. Només en alguns, com el d'un home que avisa una dona que uns homes la volen assassinar perquè la miren amb una mirada de coure, i se'n desdiiu tot seguit i li explica que ho veu tot magre perquè se li ha trencat el rellotge de sempre, l'absurd esdevé metàfora. La paròdia rara del real, amb la denúncia indirecta a través de la visió obliqua de les coses, és el tret que millor es desplega en les seves obres, la capacitat de tenir una tirada pel grotesc de Gógol —la realitat representada en brut— sense renunciar a la ruptura de les convencions, els disbarats lingüístics i narratius, les ironies exaltades o grogleres i els il·logismes de Lewis Carroll. N'és exemple l'emblemàtica peça teatral que tanca l'aplec, *Ielizaveta Bam*, en què una dona és acusada d'assassinat per l'home al qual se suposa que ha assassinat. Podria semblar que som a la banda de Kafka, però Kharms (Daniil Ivanovich) era un home educat en una família de revolts burgesos del Sant Petersburg del vuit-cents que adorava la idea d'embruix del seu pseudònim més habitual; i encara que no sintonitzés amb les acusacions de l'època, va preferir continuar amb la broma a certificar el daltabaix.

ELS VOSTRES CLÀSSICS

Platja i literatura

JORDI LLOVET

La prova que això d'anar a la platja no dona gaire de si a efectes literaris la tenim en el fet que s'han escrit molt pocs llibres notables sobre aquesta mena particular d'indrets. Si un s'atura a pensar-hi, de seguida li vénen al cap unes quantes referències, però no en surten centenars: *Robinson Crusoe* passa a la platja; Stevenson té un bon llibre que es diu *La platja de la Falesa* (Badalona, Proa, 1929); Marcel Proust va dedicar a una platja de Normandia ("Balbec") unes pàgines memorables a la segona part de *A l'ombra de les noies en flor*; Thomas Mann fa transcórrer quasi tota la seva novel·leta *La mort a Venècia* en una platja del Lido; Pavese va escriure una de les poques obres solvents que porten directament el títol de *La spiaggia*; Patricia Highsmith va escriure *La platja del dubte*, i el malaguanyat François Maspéro, llibreter a la vila de París, va escriure una molt preciosa *La plage noire*. Hi deu haver més coses, ben segur, però ara mateix no em vénen al cap.

L'escena de platja més antiga que posseïm a les lletres d'Occident (no bèl·lica, sinó bella) és aquella en què Nausicaa juga a la pilota de drap amb un estol de serventes, a la vora del mar, fins que hi descobreix Odisseu adormit, escopit per la mar al regne dels feacis. Però ja des d'aquesta arcaica fundació del tema resulta evident que la platja, en general, o bé és un lloc en què la gent s'embarca o desembarca, o bé un lloc en què els protagonistes hi estan de pas: un decorat i res més. Els grecs i els romans no es banyaven quasi mai al mar, i més aviat ho feien, com resulta lògic, en aigües dolces —rius, banyeres o termes—, que no deixen aquest pòsit de sal a la pell, ni l'esquarteren amb l'ajut del sol, sempre inclement.

Europa va haver d'esperar al desenvolupament de la medicina higiènica, a finals del segle XVII, perquè la gent comencés a prendre banys d'aigua en una platja marítima. Ara no us donaré la llauna amb referències que trec del meu arxiu privat *Varia variorum*, però a Madame de Sévigné ja la trobem aconsellant la seva filla, en una carta del 13 de març de 1671, que prengui banys de mar per prevenir els efectes d'una mossegada d'un gos amb ràbia. A conseqüència de

les teories higièniques del segle XVIII va arribar, per fi, la veritable eclosió de la moda dels banys i de la platja, reblada pels llibres educatius de Rousseau i, especialment, per la gran admiració per la Natura inventada per la generació dels Romàntics: la reina Hortènsia es banyava molt, i Byron, Keats i Shelley nedaven a les costes italianes a cor què vols: aquest darrer, per culpa de l'afició a la mar, fins i tot s'hi va ofegar.

El decòrum va fer que, fins a meitats del segle XX, la gent anés a la platja vestida com qui va a un còctel, però en solament deu o quinze anys —del Mann tibet a l'estripat Marcuse—, homes i dones van passar d'anar als banys vestits d'etiqueta a banyar-se mig conills, o conills del tot: la moda encara és visible a les platges nudistes de la Barceloneta; però això es pot acabar, com pot acabar-se la moda d'anar a la platja en general, de la mateixa manera que un dia va començar: els cicles de la història sempre s'obren per tancar-se després altra vegada (Nietzsche). Obviament, les tímides i decoroses mesures higièniques que encara van presidir els banys d'un Gustav von Aschenbach a Venècia o d'un Kafka a les platges del Moldava, ja no tenen res a veure amb aquesta mania actual de posar-se moreno sota un sol de justícia (cosa pròpia dels llangardaixos, i pocs animals més), amb altes possibilitats de desenvolupar un càncer de pell, ser picat a gratient per les meduses, quedar arrebossat amb una sorra putrefacta que no se'n va fins al mes de novembre, i fins i tot morir-se a causa d'una deshidratació punyent. Com sol passar, l'acte de civilització que havia estat la dutxa freda dels grecs o la *calida lavatio* dels romans, ha acabat transformant-se en un dels costums més bàrbars i incomprensibles que ha donat la cultura occidental.

I una última raresa: ¿us heu fixat que els qui tiren als banys de mar són quasi sempre els pobles cristians, i molt menys els jueus ortodoxs i els musulmans? Això té una curiosa explicació etimològica: quan els famosos Setanta es van reunir a Alexandria per fer la versió grega de la Bíblia, van traduir la paraula hebrea *mashiah* —que s'aplicava als profetes i als sacerdots jueus— amb un derivat de la paraula grega *chriem*, que no vol dir "ungit" en el sentit sublim que va acabar-se emprant per a *to Christos* (el Crist), sinó, ben simplement, "untat", "empastifat" amb un oli o una crema que s'aplica amb les mans sobre el cos d'un altre. Doncs ja ho veieu: si queden poques coses del cristianisme a casa nostra, aquesta n'és una: el marit enllarda amb crema Nivea la seva muller, o viceversa, per fer honor als orígens etimològics d'una religió que, possiblement, ja no practiquen de cap altra manera.

¿Us heu fixat que els qui tiren als banys de mar són quasi sempre els pobles cristians?